

Innovative forms, tools and methods of shaping students' creativity based on fine arts

Kamola SUVONOVA¹

Samarkand Regional Center for Retraining and Advanced Training of Public Educators

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021

Received in revised form

15 September 2021

Accepted 20 October 2021

Available online

15 November 2021

Keywords:

pedagogical scientists,

fine arts,

intellectual games,

use of interactive methods,

analytical materials.

ABSTRACT

The article is based on the use of intellectual games, analytical materials, audiovisual methods, interactive methods. It is analyzed, direct communication with nature in the development of creative abilities, the study of geometric dimensions and shapes. Various constructors and special constructional ones are used. The necessity of using innovative forms, tools and methods in the formation of creative abilities of primary school students is also considered.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp234-238>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'quvchilarda tasviriy san'at namunalari asosida ijodkorlikni shakllantirishning innovatsion shakl, vosita va metodlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

pedagog olimlar,

tasviriy san'at,

intellektual o'yinlar,

interfaol metodlardan

foydalanish,

analitik materiallar.

Maqolada o'quvchining ijodiylikni rivojlantirishda intellektual o'yinlar, analitik materiallar, audio-vizual metodlar, interfaol metodlardan foydalanish, ijodkorlikni rivojlantirishda tabiat bilan bevosita muloqot, geometrik hajmlar va shakllarni o'rganish, turli konstruktorlar va maxsus qurilish sistemalarini qo'llash asosida boshlang'ich sinflarda o'quvchi ijodkorligini shakllantirishda innovatsion shakl, vosita va metodlar qo'llash zarurligi haqida fikr yuritiladi.

¹ Teacher of the Samarkand Regional Center for Retraining and Advanced Training of Public Educators. Samarkand, Uzbekistan.

Инновационные формы, инструменты и методы формирования творческих способностей учащихся на основе изобразительного искусства

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

ученые-педагоги, изобразительное искусство, интеллектуальные игры, использование интерактивных методов, аналитические материалы.

Статья основана на использовании интеллектуальных игр, аналитических материалов, аудиовизуальных методов, интерактивных методов. Анализируется, непосредственное общение с природой в развитии творческих способностей, изучении геометрических размеров и форм. Используются различные конструкторы и специальные конструкционные системы. Рассматривается также необходимость использования инновационных форм, инструментов и методов в формировании творческих способностей учащихся начальной школы.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tasviriy san'at namunalari asosida ijodkorlikni shakllantirishda ta'lim mazmuniga monand va muvofiq bo'lgan innovatsion shakl, vosita va metodlarni tanlash, ishlab chiqish va ularni o'quv jarayoniga tatbiq etish juda muhimdir.

Bugungi kunda ko'pchilik pedagog olimlarning ta'kidlashiga ko'ra, ta'lim jarayonining bosh maqsadi bolani bilimlar bilan to'yintirishgina emas, balki, avvalo, bola tasavvurlari, xulosalari, kuzatuvchanligi, o'ylari, fantaziyasi, atrof-muhitni anglashida to'g'ri qarorlar qabul qilishini rivojlantirish va ta'minlashdan iboratdir. Ya'ni bolani hayotda to'laqonli ravishda qarorlar qabul qilib yashashga o'rgatishdir. Aynan o'zi mustaqil har turli sharoitlarda qarorlar qabul qilishga o'rgatilgan shaxs hayotning turli vaziyatlarida yashashga tayyor shaxs sifatida baholanmoqda. Mazkur malakalarning ichida esa shaxs ijodkorligiga alohida urg'u berilmoqda. Chunki aynan ijodkorlik shakllantirilgan shaxs yangi tovarlar, mahsulotlar, innovatsiyalarni yaratishga moyil shaxsdir. Ijodkor shaxsning qo'lidan turli qiyin vaziyatlarda uning yechimlarini nostandart yo'llar bilan topish keladi. Buning uchun esa boshlang'ich ta'limda bola ijodiylikni shakllantirish taqozo etiladi.

Shunga ko'ra, tasviriy san'at darslarida bola ijodkorligini rivojlantirish yaxshi samaralar beradi. Chunki tasviriy san'at jarayonlari bilan shug'ullanish, zarur ko'nikmalarni shakllantirish boladan juda katta samimiylik, fantaziya, ijodkorlikni, o'ylash, fikr qilish, o'z o'ylari va fantaziyalarini real qilish, ya'ni qog'ozga tushirish bo'yicha malakalarni talab etadi.

Tasviriy san'at namunalari asosida boshlang'ich sinflarda o'quvchi ijodkorligini shakllantirishda qanday innovatsion shakl, vosita va metodlar qo'llash zarurligi masalasi ilmiy o'rganilganda tadqiqot doirasida quyidagi usul, vosita va yo'llar samarali ekanligi aniqlandi, ular:

- intellektual o'yinlar – tasviriy san'at asarlari namunalari, ijodkorlar va rassomlar hayoti va ijodi, turli stilistik yo'nalishlar xususiyatlari, milliy rassomchilik tarixi, miniatyuralar san'ati, tasviriy san'at janrlari bilan bog'liq turli ta'lim va tarbiya jarayonining didaktik, akmeologik, aksiologik, o'rgatuvchi, rivojlantiruvchi, mustahkamlovchi omillari;

- analitik materiallar – suhbat, hikoya, ijodkorlar ijodi va hayot yo‘li haqidagi verbal materiallar, sohaga oid she‘r va qo‘shiqlar, rassomlar haqidagi romanlarni so‘zlab berish, fikrlash, mantiqiy o‘yinlar, savol-javoblar, aqliy hujumlar, viktorinalar, bellashuvlar, klaster, idrok xaritalari, fikrlash, mantiqiy o‘yinlar, savollar, illyustratsiyalar va ko‘rgazmali materiallarni tahlil qilish va b.;

- audio-vizual metodlar – tasviriy san‘at tarixi, rivoji, turli stillar va ularning farqlari, rasm chizish amaliyoti, mo‘yqalamlar tarixi, multfilmlar ko‘rish va ularni tahlil qilish, verbal va vizual topishmoqlar, rebuslar yechish, anagrammalar, AKT mantiqiy o‘yinlarini o‘ynash, mantiqiy xulosalar uchun mo‘ljallangan o‘yinlar, xususan, poyezdlar, mnemo-texnika usullarini qo‘llash, teleko‘rsatuvlar tayyorlash;

- interfaol metodlardan foydalanish – Brainstorming, braynrayting (Brain writing), TRIZ (teoriya resheniya izobretatelnykh zadach); ARIZ – algoritm resheniya izobretatelnykh zadach, klaster, akvarium, bumerang, SWOT analiz (strength, weariness, opportunity, threat), sase study, suhbat (Sokrat savol-javoblari), diskussiya, shaxsiy analogiya (empatiya), open space, video konferensiya, E-learning, virtual ta‘lim, onlayn va offlayn ta‘lim va b.;

- ijodkorlikni rivojlantirishda tabiat bilan bevosita muloqot – atrof-olam go‘zalligi va garmoniyani ko‘ra olish, his qilish, ulardan zavq olish, tabiatni asrab-avaylash, barglarning turli shakllarini ajrata olish, yer, osmon, suv, tog‘, zamin, shamol, qor, yomg‘ir kabi tushunchalarni anglash, ularni rasm chizish jarayonida qayta tiklash, qor parcha va zarralarining geometrik figuralarini ko‘rish, ularni qog‘ozlarda qayta yasash, barglarni quritish va ular naqshlarini qog‘ozga tushirish, tabiat rasmlarini chizgan milliy va umumbashariy rassomlar ijodini o‘rganish, tog‘, osmon, dengiz, hovlilar, daraxtzorlar rasmlarini tomosha qilish, natyurmort, peyzaj rasmlarni ko‘rish, muhokama qilish va b.;

- geometrik hajmlar va shakllarni o‘rganish – atrof-olamdagi geometrik hajmlar (ellipsoid, uchburchak, to‘rtburchak, doira, kvadrat, ko‘pburchak), binolar va atrof-muhitda ularga misollar topish, turli predmetlar va ularning funksiyalarini o‘rganish, arxitektura binolarining rasmlarini ko‘rish va ularni muhokama qilish, kubizm, abstraksionizm, simvolizm yo‘nalishlaridagi rasmlarni ko‘rish va ularning mohiyatini anglashga urinish;

- turli konstruktorlar va maxsus qurilish sistemalarini qo‘llash - LEGO (Daniya), Mega bloks (Kanada), Keenway (Xitoy), Gorod masterov (Rossiya), Hape Toys (Germaniya), GIGO (Tayvan), ZOOB (AQSh), Meccano (Fransiya) kabilardan foydalangan holda turli qurilish konstruksiyalarini yasash, konstruktor bo‘lib o‘ynash, maqsadli vazifalarni, xususan, maktab, basseyn, uy-joylarni, mahallalarni qurish, yakka tartibda va guruhlarda ishlashni o‘rganish, vizual effektlar, balansda ushlar, xususan, barmoqlar motorikasi va gimnastikasiga alohida urg‘u berish, o‘quvchilarda jismoniy mashqlar asosida balans nimaligini tushuntirish, bola ijodkorligini rivojlantirishda xalq va ko‘cha o‘yinlari, xususan, asfaltga rasm chizish, loy o‘ynash, loydan figuralar yasash, tuproq o‘ynash, tuproqdan saroylar, uylar va hayvonlar figuralarini yasash kabilardan foydalanish.

Ko‘rinib turibdiki, ta‘lim jarayonida rang-barang metod, vosita va yo‘llarning qo‘llanilishi ta‘lim samaradorligini ta‘minlaydi, o‘qituvchi kompetensiyasining yanada amaliyroq, yorqinroq namoyon bo‘lishi uchun xizmat qiladi va mashg‘ulotlarning o‘quvchilar uchun qiziqarli tashkil qilinishi ta‘minlaydi. Muhim bo‘lgan o‘rin shundaki, har bir metod mashg‘ulotda tanlangan mavzu va uning mazmuniga monand va muvofiq tarzda

shakllantirilishi lozim, tanlangan metodlar ta'lim maqsadlariga xizmat qilishi kerak. Bunda o'qituvchi yaratuvchanlik, tashkilotchilik, ijodiylik va kreativlik, o'z ustida ishlashi, o'z kasbini sevishi kabi kompetensiyalarining namoyon qilishini taqozo etiladi. Biroq maktab ta'limidagi mavjud ahvollardan biri shundaki, rasm o'qituvchilari kompetensiyasiga, ularning o'zlari rasm chizish qobiliyatiga ega bo'lishlariga yoki tasviriy san'at tarixidan belgilangan va talab etilgan darajada ma'lumotli bo'lishlariga yetarlicha e'tibor qaratilmaydi.

O'quvchidan tasviriy san'at darslari bo'yicha 1-4-sinflar doirasida quyidagi kompetensiyalarning shakllantirilgan bo'lishi taqozo etiladi, ular:

- tasviriy san'at asarini farqlay bilish;
- tasviriy san'at turlarini bilish;
- ranglarni farqlay bilish;
- tasviriy san'at asarlarini tahlil qila olish;
- tasviriy san'atning turlarini farqlay olish;
- asosiy va hosila (zarg'aldoq, binafsha va yashil) ranglarni, shuningdek, ranglarni hosil qilishni bilish;

O'zbekiston va jahon tasviriy san'at asarlarini bir-biridan farqlash;

- milliy rassomlar va xorijlik mashhur rassomlar asarlarining reproduksiyalarini bilish va farqlay olish.

- Sinf (1-sinfdagi bilimlarga qo'shimcha ravishda):

- tasviriy san'at asarini diagnostika qilib, boshqa asarlardan farqlay olish va belgilay olish;

- tasviriy san'at asarining nima uchun kerakligini isbotlay olish;

- tasviriy san'at asarini ko'rganda uning rang, jilolar, asar kompozitsiyasi va qurilishi, rang va soya o'ynoqiligi, nima maqsadda chizilganligi va asar g'oyasini to'g'ri tushuntira olish;

- tasviriy san'at asarlarini har tomonlama tahlil qila olish;

- tasviriy san'atning tur va janrlarini farqlay olish;

- tasviriy san'at asarini diagnostika qilib, boshqa asarlardan farqlay olish va belgilay olish;

- naturaning xarakterli jihatlari (shakli, rangi, o'lchami, nisbatlari, fazoviy holati)ni kuzata olish va amalda qo'llay olish;

- miniatyura san'ati, sharq miniatyura maktablari namoyandalari, syujetli kompozitsiya haqida bilish;

- amaliy bezak san'atida ramziy belgilar, dizayn san'ati, me'morlik, kitobat san'atini o'rganish.

Sinf (1-, 2-sinfdagi bilimlarga qo'shimcha ravishda):

- natyurmort va peyzaj rasmlarini chizish va tabiatga doir mashhur rassomlar asarlarining reproduksiyalarini bilish;

- O'zbekiston Respublikasining ramzlari tushirilgan turli arxitektura yodgorliklari nomini bilish va ularning mualliflari ism-sharifini bilish;

- rasm reproduksiyasiga qarab, rasmning g'oyasi, ilgari surilgan qarashlar borasida so'zlab bera olish;

- turli tasviriy san'at asarlarini chizish usullari, texnologiyasi va yo'llarini bilish (tog' manzarasi, tabiat manzarasi, ko'l va suv havzasi, portret, hayvonlar rasmi);

- mo'yqalam turlari va ularni ishlatish usullari va gigiyenasini bilish;

- kontrast ranglar tasnifini bilish;
- naqshlar texnologiyasi va ritmini tushuntirib bera olish;
- mashhur rassomlar, hunarmandlar, bezak beruvchilar, ustalar borasida axborotlarni bilish va ularning qilgan asosiy ishlariga tushuntirish berish;
- relyefli haykallar va ularning o‘rnashgan joylari borasidagi axborotlarni bilish;
- naqshlar tasnifini berish va naqsh chizish texnologiyasini tushuntirib berish;
- applikasiya turlari va texnologiyasini tushuntirib berish.

Sinf (1-, 2-, 3-sinf) darslarga qo‘shimcha ravishda):

- tasviriy san‘atning turlari (grafika, rangtasvir, haykaltaroshlik) va janrlarini (portret, natyurmort, manzara, maishiy, tarixiy, batal, anamalistik, marinistik) bilish, ularning ta‘riflarini keltira olishlik va ularni tushuntirib bera olishlik;
- refleks, yarim soya va tog‘ soya nimaligi, asosiy ranglardan hosila ranglarni olish nazariyasi va malakalarini bilish;
- tasviriy san‘at bo‘yicha atamalar lug‘atini to‘ldirib borish va har bir istilohning ta‘rifini yozib borish;
- kompozitsion yechim (qalamtasvir va rangtasvir), komponovka, perspektiva, gorizont, qoralama va xomaki rasmlar nima ekanligini bilish;
- haykal yasash bosqichlarini tushuntirib berish;
- naturadan rasm chizish nima ekanligini tushuntirib bera olish;
- nashqlarning turlari (islimiy, girix va murakkab) bilish va tushuntirib bera olishlik;
- islimiy (oygul, barg, novda, bofta, gajak, margula), giriz naqshlar (burchaklar soniga qarab) turlarini sharhlab bera olish;
- fotoreproduksiya nimaligini bilish;
- kvadrat, doira, to‘rtburchak shaklidagi naqshlar turlarini bilish;
- mayda plastika asosidagi tasviriy san‘at asarlari xususiyatlarini bilish va b.

Har bir dars tasviriy san‘at texnikasi qoidalari, mo‘yqalamlarni ishlatish, molbert ushlab va sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilgan holda tashkil etiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ta‘limning uzluksizligi, uzviyligi, o‘quvchi shaxsi va qiziqishlari ustuvorligidan kelib chiqib, ularning yoshi, psixo-fiziologik xususiyatlariga mos ravishda tayanch kompetensiyalar shakllantiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Концепция и технология обучения изобразительному искусству. // http://pligin.ru/p_s_sc/IZO.htm.
2. Концепция и технология обучения изобразительному искусству. // http://pligin.ru/p_s_sc/IZO.htm.
3. Inomova M.O. Oilada bolalarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashda milliy qadriyatlar.- T: Fan, 1995. – B. 226; Inomova M.O. Oilada bolalarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashda milliy qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari. Ped. fan. dokt. ...diss. avt., – T.: 1998. – B. 42.
4. Musurmanova O. Farzandlarimga nasihatlar. – T.: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 268 b.; O.Musurmanova. Oila – jamiyat tayanchi. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi. – 2019. – B. 250.